

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

1129 Θεωρία της Ιστορίας

Ενότητα 8: Οι αξιολογικές κρίσεις

Αντώνης Λιάκος

Φιλοσοφική Σχολή

Τμήμα Ιστορίας - Αρχαιολογίας

Οι αξιολογικές κρίσεις 1

- Κρίνει ο ιστορικός το παρελθόν αξιολογικά; Κάνει δηλαδή αξιολογικές κρίσεις;
- Η κλίμακα των αξιολογικών κρίσεων (αξιολογήσεις πράξεων, προσώπων, φαινομένων).

Οι αξιολογικές κρίσεις 2

- **Θέση 1.** Στην παλιά αντίληψη της *Historia magistra vitae* οι αξιολογικές κρίσεις ήταν μέρος των καθηκόντων του ιστορικού. Οι ιστορία δίδασκε τις αρετές. Θεωρούνταν φιλοσοφία με παραδείγματα.
- **Κριτική:** Αξιολόγηση και ηθικός κώδικας. Με ποιόν ηθικό κώδικα κρίνεται το παρελθόν; Με τον κώδικα του ιστορικού, του χρόνου συγγραφής, ή με τον κώδικα των εξιστορούμενων γεγονότων; Είναι κοινοί οι δύο κώδικες; Είναι η ηθική υπερϊστορική ή ιστορική κατηγορία;

Οι αξιολογικές κρίσεις 3

- **Θέση 2.** Ο ιστορικός αρνείται τις αξιολογικές κρίσεις. Εξιστορεί τα γεγονότα ή τα φαινόμενα όπως ακριβώς υπήρξαν.
- **Κριτική:** Είναι δυνατή μια ουδέτερη περιγραφή των γεγονότων χωρίς αξιολογήσεις; Οι αξιολογήσεις διεισδύουν πολλαπλά: Μέσα από τη γλώσσα, το ύφος, την πλοκή κ.λπ. Ο ιστορικός μέρος της κοινωνίας. Πώς λ.χ. ο ιστορικός θα αντιμετωπίσει το Ολοκαύτωμα;

Οι αξιολογικές κρίσεις 4

- **Θέση 3.** Η σχετικότητα των κρίσεων. Η ιστορικότητα των ηθικών κωδίκων. Υπάρχουν κοινά στοιχεία; Ο υπολογισμός της ηθικής του τότε και της ηθικής του σήμερα. Ο συσχετισμός τους.
- **Κριτική:** Η σχετικότητα των ιστορικών αξιολογικών κρίσεων, οδηγεί σε μια σχετικότητα της ηθικής; Η σχετικότητα των κρίσεων μήπως οδηγεί στη δικαιολόγηση με βάση το επικρατούν σύστημα;

Οι αξιολογικές κρίσεις 5

- **Θέση 4.** Η θέση της «κατανόησης». Η κατανόηση είναι μια διαδικασία διαφορετική από την ακριβή πληροφόρηση και την επιστημονική γνώση του αντικειμένου. Τα προϋποθέτει, αλλά δεν εξαντλείται σ' αυτά. Ούτε η κατανόηση ταυτίζεται με την δικαιολόγηση ή τη «συγχώρηση». Αυτές είναι πράξεις που οδηγούν σε τετελεσμένα γεγονότα. Αντίθετα, η κατανόηση είναι ανοικτή διαδικασία. Δεν κατανοώ μια για πάντα.

Οι αξιολογικές κρίσεις 6

- **Θέση 4.** Η κατανόηση είναι μια σχέση ανάμεσα αφενός στο μεταβαλλόμενο παρόν, την μεταβαλλόμενη θέση του υποκειμένου σ' αυτό το παρόν, ανάμεσα στις προσδοκίες και τις αξίες του, και αφετέρου σε εκείνο που θέλει να κατανοήσει. Αν θέλω να κατανοήσω κάτι σημαίνει ότι βάζω τον εαυτό μου σε μια θέση απορίας η οποία δεν μπορεί να ικανοποιηθεί ούτε από την απλή γνώση των γεγονότων, ούτε από την αντιπαράθεση των γεγονότων αυτών με τις αξίες που έχω.

- Στη θέαση της κατανόησης ο ιστορικός, προσπαθώντας να διερευνήσει το «άλλο», διερευνά το δικό του υποκείμενο και τις δικές του ηθικές αξίες. Προπαντός, αποφεύγει τον μανιχαϊσμό και τη διαίρεση του κόσμου σε καλούς και κακούς.
- Δεν μας χρειάζεται η απλή πληροφόρηση των γεγονότων, ούτε μια στάση απλώς καταδίκης στις περιπτώσεις αυτές. Μας χρειάζεται η κατανόηση του πώς εξωθήθηκαν στη βία καθημερινοί και πολιτισμένοι άνθρωποι στην περίπτωση του Ναζισμού, ή ιδεολόγοι που επεδίωκαν μια καλύτερη κοινωνία, όπως στην περίπτωση του σταλινικού κομμουνισμού.

Χάννα Άρεντ

Ο ιστορικός και ο δικαστής

- Ο δικαστής αποδίδει ατομικές ευθύνες. Οι αποφάσεις του είναι τελεσίδικες. Αντίθετα ο ιστορικός αναζητά τα συμφραζόμενα (Κοινωνικά, νοοτροπιακά, ιδεολογικά) μιας πράξης. Στόχος του είναι να κατανοήσει τις συνθήκες που τη δημιούργησαν. Όχι να αποδώσει ευθύνες. Προπαντός αποφεύγει να ισχυριστεί ότι διατύπωσε τελεσίδικες κρίσεις. Θεωρεί ευπρόσδεκτες τις αναθεωρήσεις. Δεν κλίνει ποτέ οριστικά τους φακέλους. Αν ο δικαστής κρίνει με απόλυτα κριτήρια για να βγάλει απόφαση, ο ιστορικός κρίνει με σχετικά κριτήρια γνωρίζοντας ότι δεν είναι το πρωταρχικό του καθήκον να κρίνει, αλλά να κατανοήσει.

Η ιστορία και η Δικαιοσύνη 1

- Μήπως οι ιστορικοί, αναζητώντας κοινωνικές και όχι ατομικές ευθύνες, αθρώνουν τελικά τους θύτες;
- Ποιός θα εκδικηθεί για τα θύματα, αν όχι η ιστορία, ανασύροντας από την αποσιώπηση τη θυσία τους;
- Η αναγνώριση της ιστορίας των κατατρεγμένων είναι πράξη δικαιοσύνης.

Η ιστορία και η Δικαιοσύνη 2

- Ένας μεγάλος Άγγλος ιστορικός, ο G. M. Trevelyan, έγραφε ότι η ιστορία είναι μια εξάσκηση στην κριτική και ηθική σκέψη (χρησιμοποίησε τον όρο «moral imagination»).
- Αντιμετωπίζοντας, δηλαδή ο ιστορικός ηθικά διλήμματα του παρελθόντος, χωρίς να είναι ο ίδιος μπλεγμένος σ' αυτά, μπορεί καλύτερα να ασκήσει τις κριτικές του δυνατότητες και ταυτόχρονα να αποσαφηνίσει τη διαφορά της εποχής μας από τις άλλες εποχές στο χειρισμό αυτών των κρίσεων (P. Mandler, *History and National Life*, 147).

Ιστορικός και πολίτης 1

- Προορισμός της ιστορίας δεν είναι να λειτουργεί για να δικαιολογεί πολιτικές θέσεις (στρατευμένη ιστορία).
- Η «στρατευμένη» ιστορία μπορεί να είναι στην υπηρεσία πολιτικών κομμάτων, αλλά και του έθνους και της θρησκείας κ.λπ.
- Ο ιστορικός πρέπει να είναι αποστασιοποιημένος από την σύγχρονη πολιτική με την ευρύτερη έννοια. Αλλά ως ιστορικός είναι και πολίτης. Πολλές φορές ως πολίτης πρέπει να πάρει μια απόφαση, να αναλάβει τις ευθύνες του στην πολιτεία.

Ιστορικός και πολίτης 2

- Δεν πρέπει όμως να ξεχνά την ιδιότητά του ως ιστορικού, δηλαδή να συγκεκριμενοποιεί τις κρίσεις του, να αποφεύγει τους μύθους και τα στερεότυπα, να παρουσιάζει αποδείξεις, να επιμένει στους κανόνες της ερμηνείας.
- Όταν μύθοι και στερεότυπα τείνουν να συσκοτίσουν την πολιτική ζωή, καθήκον του ιστορικού που σκέφτεται και ως πολίτης είναι να πάρει δημόσια θέση. Να την πάρει όμως ως ιστορικός. Κρατώντας δηλαδή τη δεοντολογία του ιστορικού.

Ιστορικός και πολίτης 3

- Ανάμεσα στην πολιτική και στην ιστορία υπάρχουν διαφορές, οι οποίες οφείλονται σε εγγενείς διαφοροποιήσεις των ρόλων μέσα σε μια ανεπτυγμένη και νεωτερική κοινωνία. Πολιτική είναι «η στιγμή του απόλυτου». Ιστορία είναι «η στιγμή του σχετικού», δηλαδή στην πολιτική οι κρίσεις είναι απόλυτες και μαχητικές. Αντίθετα, στην ιστορία είναι σχετικές και με αποχρώσεις. Περιέχουν την αμφιβολία. Η ιστορία δεν πρέπει να υποτάσσεται στην πολιτική και η πολιτική πρέπει να σέβεται την αυτονομία της ιστορίας και να μην την μετατρέπει σε θεραπαινίδα της.

Ιστορικός και πολίτης 4

- Αξιολογικές κρίσεις για πολιτισμούς. Οριενταλισμός. Η συμβολή της ανθρωπολογίας στην κατανόηση του «άλλου».
- Η αποικιακή οπτική της ιστορίας. Ο Κανόνας της ιστορίας.
- Ο δυτικοκεντρισμός.
- Οι έννοιες. Πολιτισμός και πολιτισμικές ιεραρχίες.
- Ο πολιτισμικός σχετικισμός και η από-αποικιοποίηση της ματιάς μας.

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Έχουν προηγηθεί οι κάτωθι εκδόσεις:

- Έκδοση διαθέσιμη εδώ. <http://eclass.uoa.gr/courses/ARCH240>

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών 2014. Κώστας Γαγανάκης. «Μάθημα: ΙΙ29 Θεωρία της Ιστορίας. Ενότητα: Οι αξιολογικές κρίσεις». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/ARCH9>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/2)

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (2/2)

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Πίνακες

